

Κεφάλαιο.....

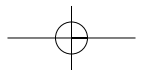
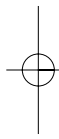
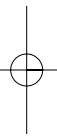
Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

Folkloristics

Μια άλλη πρόταση για τη διεθνή ονοματοθεσία
της Λαογραφίας

Μνήμη Alan Dundes (†2005)

Ο Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης είναι καθηγητής Λαογραφίας στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σε παλαιότερη μελέτη μου, με απασχόλησε η ονομασία της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα και διεθνώς. Αφορμή για τη σύνθεσή της ήταν η συμπλήρωση εκατό χρόνων (1984) από την εισαγωγή του ελληνικού όρου «Λαογραφία» (1884)¹ από τον Νικόλαο Γ. Πολίτη (1852-1921), ιδρυτή και θεμελιωτή της λαογραφικής επιστήμης στη χώρα μας².

Η ευμενής υποδοχή που της επιφυλάχθηκε τότε από τους ειδικούς³, ανέδειξε το κενό στη σχετική έρευνα, με αποτέλεσμα να την αναθεωρήσω, να τη συμπληρώσω με νεώτερα στοιχεία και να την παρουσιάσω αυτοτελώς στην ελληνική επιστημονική κοινότητα και τους φίλους της Λαογραφίας⁴. Το σχετικό βιβλίο, που μέχρι σήμερα έχει κάνει πολλές ανατυπώσεις, έγινε επίσης ευμενώς δεκτό στην ελληνική και διεθνή λαογραφική βιβλιογραφία⁵.

1. Βλ. σχετικά ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, «Η Ελληνική και διεθνής επιστημονική ορολογία της Λαογραφίας: Με αφορμή τα εκατό χρόνια από την καθιέρωση του Ελληνικού όρου (1884-1984)», *Δωδώνη* 13 (1984), σελ. 261-288.

2. Για τον ιδρυτή της Λαογραφίας στην Ελλάδα βλ. ενδεικτικά ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, «Μνήμη Νικολάου Γ. Πολίτη, θεμελιωτή της Ελληνικής Λαογραφίας», *Λαογραφία* 39 (2003), σελ. 23-29, όπου και όλη η προηγούμενη βιβλιογραφία.

3. Βλ., για παράδειγμα, βιβλιοκριτική μνεία του Δ.Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ, *Νεοελληνικόν Αρχαίον* 2 (1986), σελ. 218, σημ. 3.

4. Βλ. ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *Η Ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας*, Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1988.

5. Αυτό έδειξαν δεκάδες βιβλιογραφικές αναφορές άλλων ερευνητών, αλλά και πολλές κριτικές παρουσιάσεις σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά.

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

Έκτοτε συγκεντρώνω κάθε νεώτερο στοιχείο γύρω από τη διεθνή ονοματοθεσία της Λαογραφίας, με σκοπό να παρουσιάσω σύντομα μια εκ νέου αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση. Θεώρησα ωστόσο σκόπιμη μια δεύτερη έκδοση του βιβλίου με την προσθήκη ενός άρθρου μου⁶ με συμπληρωματικά στοιχεία για την ελληνική λέξη «λαογραφία»: παράλληλα εμπλούτισα την έκδοση⁷ με νεώτερη βιβλιογραφία για ενημέρωση των φοιτητών και κάθε ενδιαφερομένου⁸.

※ ※ ※

Όπως είναι γνωστό, ο καθιερωμένος όρος για την ονοματοθεσία της Λαογραφίας, στην αγγλόφωνη κυρίως βιβλιογραφία, είναι η σύνθετη αγγλοσαξονική λέξη *Folk-Lore* (*Folklore*: *Folk* = λαός, *Lore* = γνώση, η γνώση του λαού, ό,τι ο λαός γνωρίζει). Τον όρο αυτόν εισήγαγε ο ιστοριοδίφης και αρχαιολόγος William John Thoms (1803-1885), το 1846, στην Αγγλία, με γράμμα του στο περιοδικό *The Athenaeum*, που υπέγραψε με το ψευδώνυμο Ambrose Merton⁹. Έκτοτε ο όρος αυτός επικράτησε ως η διεθνής ονομασία της Λαογραφίας, εκτόπισε τους προγενέστερους όρους *Popular Antiquities* (= Λαϊκές Αρχαιότητες), *Popular Literature* (= Λαϊκή Λογοτεχνία)¹⁰ και εξακουλουθεί, παρά τη δυσμενή κριτική που έχει δεχθεί¹¹, να επικρατεί μέχρι σήμερα.

6. Βλ. ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, «Συμπληρωματικά για τη λέξη “λαογραφία”», *Δωδώνη* 19:1 (1990) [1993], σελ. 247-252.

7. Βλ. σχετικά ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *Ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας*, Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2010.

8. ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *ό.π.*, σελ. 78-82.

9. Τα σχετικά με την ιστορία του όρου αυτού βλ. στο ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *ό.π.*, σελ. 21-27.

10. Βλ. ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *ό.π.*, σελ. 21.

11. Βλ., για παράδειγμα, τις απόψεις της E. KÖNGAS-MARANDA, «The concept of folklore», *Midwest Folklore* 13 (1963), σελ. 69, η οποία υποστηρίζει ότι η ονομασία *Folklore* δεν είναι ιδιαίτερα επιτυχής για τρεις λόγους: α) επειδή πλάστηκε από άνθρωπο μη λαογράφο και που σε καμιά περίπτωση δεν ήταν ο δημιουργός του επιστημονικού πεδίου της Λαογραφίας· β) γιατί χρησιμοποιήθηκε ως υποκατάστατο για έναν όρο που ήδη υπήρχε με την ίδια περιπτου σημασία, όπως τον χρησιμοποιούμε εμείς και γ) γιατί ο όρος, αν και κοινός, δεν

Folkloristics

Τα τελευταία όμως χρόνια η χρήση του όρου αυτού στην αγγλόφωνη (προπάντων) λαογραφική βιβλιογραφία άρχισε να κλονίζεται. Αυτό οφείλεται στην προσπάθεια εισαγωγής του νέου όρου *Folkloristics*, ο οποίος θεωρήθηκε καταλληλότερος και θα μπορούσε να αντικαταστήσει τον παλαιότερο *Folklore*¹². Έτσι θα αποτελούσε πλέον την επίσημη, διεθνή ονομασία της Λαογραφίας στον αγγλόφωνο κόσμο και αλλού. Ο όρος ονοματίζει την ακαδημαϊκή μελέτη της Λαογραφίας, ενώ *Folklore*, κατά τους εισηγητές, είναι το αντικείμενό της, δηλαδή ο λαϊκός πολιτισμός γενικά¹³.

* * *

Ο όρος *Folkloristics* θα με απασχολήσει εδώ, όπου θα παρουσιάσω, από μια επιλεγμένη, αλλά επίπονη βιβλιογραφική έρευνα, την ιστορία και πορεία του στη διεθνή και ελληνόγλωσση βιβλιογραφία.

Ο γνωστός αμερικανός λαογράφος Bruce Jackson (*1933) συσχέτισε πρώτος, και πριν από τον όρο *Folklore*, τον όρο με τον αντίστοιχο *Linguistics*, της γλωσσολογικής επιστήμης, και σημείωσε ότι η πρώτη αγγλική χρήση του αντιμετωπίστηκε με προσοχή στο *Λεξικό της Οξφόρδης* το 1837¹⁴. Παρατήρησε συγχρόνως, ότι ο όρος *Folklore* στην αγγλική γλώσσα εισήχθη λίγα χρόνια αργότερα (1846) από τον W. Thoms¹⁵.

χρησιμοποιείται γενικά ούτε καν στις μέρες μας. Η ίδια, αμφισβητώντας ανοιχτά τον όρο, προσθέτει (ό.π., σελ. 70) ότι οι βιβλιοθήκες περιέχουν λαογραφικές μελέτες, γραμμένες πολύ πριν από το 1846 και ότι υπάρχουν Λαογραφικά Αρχεία, που είναι παλαιότερα από τον χρόνο εισαγωγής του αγγλικού όρου. Πρβλ. και ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, ό.π., σελ. 49, σημ. 1.

12. Βλ. σχετικά ALAN DUNDES, «What is folklore?», στο βιβλίο *The study of folklore*, εκδοτική επιμέλεια ALAN DUNDES, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J., 1965, σελ. 3· BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, «Di folkloristik: A good yiddish word», *Journal of American Folklore* 98:389 (1985), σελ. 331.

13. Όπως στη σημ. 11.

14. Βλ. σχετικά BRUCE JACKSON, «Folkloristics», *Journal of American Folklore* 98:387 (1985), σελ. 95.

15. BRUCE JACKSON, ό.π. σελ. 2 και ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, ό.π., σελ. 21-24.

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

Κατά τον Bruce Jackson, ο όρος *Folkloristics* είναι το επίθετο *Folkloristic* (= λαογραφικός)¹⁶, με την προσθήκη του πληθυντικού (s), και αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός νέου ονοματικού ουσιαστικού¹⁷. Ο ίδιος μάλιστα παρέθεσε την άποψη ενός άλλου αμερικανού λαογράφου, του Jan Brunvand (*1933), σύμφωνα με την οποία, ο όρος *Folkloristics* μπορεί να προέρχεται από το επίθετο του τίτλου ενός παλαιού έργου (1926: *Die folkloristische Arbeitsmethode*) του πρώτου τακτικού καθηγητή Λαογραφίας στην Ευρώπη (πανεπιστήμιο Helsingfors: 1908, Ελσίνκι), Φινλανδού Kaarle Krohn (1863-1933)¹⁸. Ωστόσο τον τίτλο αυτόν η αγγλική μετάφραση (1971) του βιβλίου απέδωσε με τον όρο *Folklore Methodology*¹⁹.

Πενήντα χρόνια αργότερα μετά την εισαγωγή του σχετικού λήμματος στο *Λεξικό της Οξφόρδης* (1837), που ανέφερε ο Bruce Jackson, ο Reinhold Köhler, το 1887, σε λήμμα του στο *Brockhaus' Conversations – Lexikon*, έκανε διάκριση ανάμεσα στον λαϊκό πολιτισμό (*Folklore*), το αντικείμενο μελέτης, και την επιστήμη της Λαογραφίας (*Folkloristics*), τη μελέτη δηλαδή του αντικειμένου²⁰.

Ακόμη ο αμερικανός λαογράφος Charles G. Leland (1834-1903), στον Χαιρετισμό του (Δεκέμβριος 1889) προς τη νεοσύστατη τότε Hungarian Folklore Society (Ουγγρική Λαογραφική

16. Για την ιστορία σημειώνω εδώ ότι ο ARCHER TAYLOR χρησιμοποίησε το 1971 τον όρο *Folkloristics*, αλλά μόνο ως επίθετο: *Folkloristics materials, Folkloristics texts*, κλπ. Βλ. σχετικά BRUCE JACKSON, *ό.π.*, σελ. 97.

17. BRUCE JACKSON, *ό.π.*, σελ. 96.

18. BRUCE JACKSON, *ό.π.*, σελ. 96 και 100 (σημ. 3).

19. Βλ. το βιβλίο του KAARLE KROHN, *Die folkloristische Arbeitsmethode*, Institute for Comparative Research in Human Culture, Oslo, 1926 και η αγγλική του μετάφραση: *Folklore methodology formulated by Julius Krohn and expanded by Nordic researchers*, translated by ROGER L. WELSCH, introduction by ARCHER TAYLOR, University of Texas Press for the American Folklore Society, Austin, 1971.

20. Βλ. σχετικά REINHOLD KÖHLER, «Folk-lore or folklore», στο *Brockhaus' Conversations-Lexikon*, Supplement-band, Brockhaus, Leipzig, 1887, σελ. 335-336.

Folkloristics

Εταιρεία), θεώρησε τη Λαογραφία («*Die Folkloristik*») ως μια από τις σπουδαιότερες εξελίξεις στην ιστορία²¹.

Η λέξη *Folkloristics*, με την έννοια της ονομασίας της Λαογραφίας στην αγγλική βιβλιογραφία, εμφανίστηκε ευδιάκριτα και σε άρθρο της ρωσίδας λαογράφου L. Zemljanova, με τίτλο «*The struggle between the reactionary and the progressive forces in contemporary American Folkloristics*», που δημοσιεύθηκε το 1964, στο *Journal of the Folklore Institute*²². Στο κείμενο της L. Zemljanova αναφέρεται τουλάχιστον είκοσι φορές ο σχετικός όρος. Το περιοδικό δεν σημειώνει κανένα όνομα μεταφραστή ούτε και τον πρωτότυπο τίτλο του. Το άρθρο αυτό ωστόσο πρωτοδημοσιεύθηκε (1962) σε έκδοση της *Sovetskaja Etnografija* και, όπως γράφει ο Bruce Jackson, δεν θα ήταν δυνατό το πρωτότυπο να γραφεί στην αγγλική γλώσσα²³.

Το 1965 ο επιφανής αμερικανός λαογράφος και ανθρωπολόγος Alan Dundes (1934-2005)²⁴, στο κλασικό πλέον (συλλογικό) έργο για τη *Σπουδή της Λαογραφίας*, που επιμελήθηκε²⁵, χρησιμοποίησε τον όρο *Folkloristics* σε εισαγωγικό κείμενό του, με την έννοια του ονόματος της Λαογραφίας²⁶. Αποτέλεσμα αυτού ορισμένοι συμπατριώτες του λαογράφοι να θεωρήσουν, εσφαλμένα, ότι ο Alan Dundes ήταν εισηγητής του όρου²⁷, όπως όμως αποδεικνύε-

21. Βλ. CHARLES G. LELAND, «Aus dem Begrüßungschreiben an die Gesellschaft», *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* 2(1) 1890-1892, σελ. 2-3 (Τις παραπομπές των σημ. 20 και 21 δανείζομαι από την εργασία του ALAN DUNDES, «Folkloristics in the twenty-first century (AFS invited presidential plenary address, 2004)», *Journal of American Folklore* 118:470 (2005), σελ. 385-386, 408).

22. Βλ. σχετικά L. ZEMLJANOVA, «The struggle between the reactionary and progressive forces of contemporary American Folkloristics», *Journal of the Folklore Institute* 1 (1964), σελ. 130-144.

23. BRUCE JACKSON, «Folkloristics», *ό.π.*, σελ. 97. Η L. ZEMLJANOVA στο άρθρο της επιτίθεται σε γνωστούς αμερικανούς λαογράφους και επαινεί άλλους, που πρόσκεινται στον αριστερό πολιτικό χώρο. Βλ. BRUCE JACKSON, *ό.π.*

24. Βλ. «Νεκρολογία» μου για τον Alan Dundes στη *Λαογραφία* 41 (2009), σελ. 835-841.

25. ALAN DUNDES (εκδοτική επιμέλεια), *The study of folklore*, *ό.π.*

26. ALAN DUNDES, «What is folklore?», *ό.π.*, σελ. 3.

27. Βλ. BRUCE JACKSON, «Folkloristics», *ό.π.*, σελ. 97.

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

ται με τα παραπάνω στοιχεία είναι τόσο παλαιός! Τον ίδιον όρο χρησιμοποίησαν αργότερα και οι Brynjulf Alver²⁸ και Jan Harold Brunvand²⁹.

Τη συζήτηση για τα ιστορικά του *Folkloristics* συνέχισε η αμερικανίδα λαογράφος Barbara Kirshenblatt-Gimblett³⁰, η οποία γράφει επίσης καθαρά, ότι ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για το όνομα της επιστήμης, ενώ το *Folklore*, για να δείξει το αντικείμενο της μελέτης (λαϊκός πολιτισμός)³¹.

Την ίδια σημασία έχει και στη ρωσική βιβλιογραφία (*Fol'kloristika* και *Fol'klor* αντίστοιχα) από τη δεκαετία του 1920³². Για την πατρότητά του εκεί, η Barbara Kirshenblatt-Gimblett παραπέμπει στον λαογράφο Yuri Socolov (1889-1941)³³. Ο Yuri Socolov στο διδακτικό εγχειρίδιό του *Russian Folklore*, που εκδόθηκε το 1938, αναγνωρίζει και αυτός τη διάκριση μεταξύ *Folkloristics* και *Folklore*. Έτσι τιτλοφορεί το

28. BRYNJULF ALVER, «Folkloristics: The science about tradition and society», στο W. VAN NESPEN (εκδοτική επιμέλεια), *Miscellanea Prof. Em. Dr K.C. Peeters, C. Govaets, Antwerpen*, 1975, σελ. 57-65. Η εργασία αυτή αναδημοσιεύθηκε στον πρώτο τόμο του μνημειώδους τετράτομου έργου, που επιμελήθηκε ο ALAN DUNDES, *Folklore: Critical concepts in literary and cultural studies*, τόμ. I: *From definition to discipline*, Routledge Taylor & Francis Group, London - New York, 2005, σελ. 43-52.

29. JAN HAROLD BRUNVAND, *The study of American folklore: An introduction*, W.W. Norton & Company-Inc., New York, ²1978, ¹1968, σελ. 1.

30. Βλ. σχετικά BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, «Die folkloristik: A good yiddish word», *Journal of American Folklore* 98:389 (1985), σελ. 331-334.

31. BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, *ό.π.*, σελ. 331.

32. BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, *ό.π.*, σελ. 331, 333. Βλ. και ROMAN JAKOBSON - PETZ BOGATYREV, «Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens», στο *Verzameling van Opstellen door Oud- Leertingen en Befriende Vakgenooten, Donum Natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, σελ. 900-913. Το άρθρο αυτό, γραμμένο σε γερμανική γλώσσα το 1929, δημοσιεύθηκε και στα ρωσικά το 1931. (Δανείζομαι την παραπομπή από την BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, *ό.π.*, σελ. 331, 333).

33. BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, *ό.π.*, σελ. 331. Βλ. και τη μετάφραση του βιβλίου του Y.M. SOCOLOV, *Russian folklore*, από την CATHERINE RUTH SMITH, εισαγωγή και βιβλιογραφία FELIX J. OINAS, PA: Folklore Associates, Hatboro, 1966, σελ. 3.

Folkloristics

πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του «Η φύση του λαϊκού πολιτισμού (*Folklore*) και τα προβλήματα της Λαογραφίας (*Folkloristics*)»³⁴.

Η Barbara Kirshenblatt-Gimblett, στο πιο πάνω μνημονευμένο άρθρο της, αναφέρει ακόμη ότι ο Uriel Weinreich, ένας από τους πιο αξιόλογους συντελεστές της σημασιολογικής θεωρίας στη γενική γλωσσολογία του 20. αιώνα, περιλαμβάνει τον εβραιογερμανικό όρο *Folkloristik* στο *Modern English-Yiddish, Yiddish-English Dictionary* (1968) και τον αγγλικό όρο *Folkloristics*, στη βιβλιογραφία της εβραιογερμανικής γλώσσας και λαογραφίας, που συνέταξε με την Beatrice Weinreich, και με την έννοια πάντοτε της Σπουδής στη Λαογραφία³⁵.

Ο όρος *Folkloristik*, στη γερμανική του εκδοχή, αναφέρεται επίσης από τον σουηδό Åke Hultkrantz³⁶ και τον γνωστό νεωτεριστή γερμανό λαογράφο Hermann Bausinger³⁷, με την έννοια που σημειώθηκε παραπάνω.

Ο όρος πέρασε ακόμη σε τίτλους βιβλίων και περιοδικών. Αναφέρω εδώ, ως παραδείγματα, τα εξής βιβλία: α) Dana P. Howell, *The development of Soviet folkloristics*, Routledge, London, 1992· β) Alan Dundes (editor), *International folkloristics: Classic contributions by the founders of folklore*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham - Boulder - New York - Toronto - Oxford, 1999· γ) Alan Dundes, *Bloody Mary in the mirror: Essays in psychoanalytic folkloristics*, University Press of Mississippi, 2002· δ) Birendranätha Datta, *Affinities between folkloristics and historiography: Some theoretical implications in the context of medieval and modern history of*

34. Βλ. σχετικά ALAN DUNDES, «Folkloristics in the twenty-first century (AFS invited presidential plenary address, 2004)», *Journal of American Folklore* 118:470 (2005), σελ. 386.

35. BARBARA KIRSHENBLATT-GIMBLETT, *ό.π.*, σελ. 332.

36. Βλ. ÅKE HULTKRANTZ, *General ethnological concepts*, Rosenkilde and Bagger, Copenhagen, 1960, σελ. 140.

37. HERMANN BAUSINGER, *Volkskunde*, Tübinger Vereinigung für Volkskunde E.V. Segkiss, Tübingen, 1979 (α' έκδοση 1971), σελ. 50, 54, 265 κ.ε.

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

north-east India, Chennai: National Folklore Support Centre, India, 2002.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, εξ άλλου, εκδόθηκε το 1995 από τους αμερικανούς λαογράφους Robert Georges και Michael Owen Jones ένα εισαγωγικό εγχειρίδιο με τίτλο *Folkloristics: An introduction*³⁸, το οποίο εξετάζει τα λαογραφικά θέματα με την αμερικανική οπτική, αλλά δεν αναφέρεται καθόλου στην ιστορία του όρου. Παρά το γεγονός αυτό, οι δύο συγγραφείς, για να διαστείλουν τις έννοιες *Folklore* και *Folkloristics*, σημειώνουν ότι η *Folklore* «δηλώνει τις εκφραστικές μορφές, διαδικασίες και συμπεριφορές, που συνήθως μαθαίνουμε, διδάσκουμε και χρησιμοποιούμε ή εκδηλώνουμε στις επαφές μας πρόσωπο με πρόσωπο και τις οποίες θεωρούμε ως παραδοσιακές, διότι στηρίζονται σε γνωστά προηγούμενα ή πρότυπα και διότι χρησιμεύουν ως αποδεικτικά στοιχεία της ύπαρξης συνέχειας και σταθερότητας στην ανθρώπινη γνώση, στη σκέψη, στην πίστη και στο συναίσθημα, στον χώρο και στον χρόνο. Η επιστήμη που είναι αφιερωμένη στον προσδιορισμό, στην τεκμηρίωση, στον χαρακτηρισμό και την ανάλυση των παραδοσιακών εκφραστικών μορφών, διαδικασιών και συμπεριφορών, είναι η *Folkloristics* (που εναλλακτικά ορίζεται και ως *Folklore Studies, Folklore Research*). Όσοι εκπαιδεύονται στην επιστήμη αυτή και επιδιώκουν τους στόχους της στην εργασία τους, είναι λαογράφοι» (*folklorists*)³⁹.

Οι ίδιοι συγγραφείς σημειώνουν ακόμη στο βιβλίο τους, ότι χρησιμοποιούν τον όρο *Folkloristics*, αντί για άλλους εναλλακτικούς όρους που έχουν προταθεί, γιατί, κατά τη γνώμη τους, «δηλώνει τη μελέτη του *Folklore* ως επιστήμης με τα δικά της δεδομένα, έννοιες, ορολογία, θέματα και υποθέσεις»⁴⁰.

Δίνω εδώ και δύο τίτλους περιοδικών: α) *Journal of Ethnology and Folkloristics* (ιδρύθηκε το 2007 στην Εσθονία και τυπώνεται δύο φορές τον χρόνο από το Estonian National Museum, το Estonian Literary Museum και το Πανεπιστήμιο

38. Βλ. ROBERT A. GEORGES - MICHAEL OWEN JONES, *Folkloristics: An introduction*, Indiana University Press, Bloomington - Indianapolis, 1995.

39. ROBERT A. GEORGES - MICHAEL OWEN JONES, *ό.π.*, σελ. 1.

40. ROBERT A. GEORGES - MICHAEL OWEN JONES, *ό.π.*, σελ. 23, σημ. 1.

Folkloristics

του Tartu) και είναι συνέχεια των περιοδικών *Pro Ethnologia* (19 τόμοι από το 1993 έως το 2005), *Studies in Folklore and Popular Religion* (3 τόμοι, 1996-1999) και *Studies in Folk Culture* (5 τόμοι, 2003-2005). β) *Folklore and Folkloristics* (ιδρύθηκε το 2008 στην Ινδία και η διεύθυνσή του είναι Department of Bengali, St. Paul's Cathedral Mission College, Kolkata, India).

* * *

Τον Ιούνιο του 1999, με εισήγησή μου και έγκριση του Τομέα Ανθρωπιστικών Σπουδών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου υπηρετούσα τότε, προσκλήθηκε στην Αθήνα ο καθηγητής της Λαογραφίας και Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου του Μπέρκλεϋ Alan Dundes⁴¹. Ο Alan Dundes έδωσε μια διάλεξη στους φοιτητές του Τμήματος, ερευνητές και πολλούς ενδιαφερόμενους, με θέμα «Modern greek folkloristics: An outsider's view», η οποία δημοσιεύθηκε κατόπιν στο περιοδικό *Λαογραφία*⁴². Εκεί υποστήριξε πάλι ότι *Folkloristics* είναι η μελέτη της Λαογραφίας, όπως *Linguistics* είναι η μελέτη της γλώσσας, η Γλωσσολογία⁴³. Αναφερόμενος μάλιστα στην ιστορία της Ελληνικής Λαογραφίας, την ονομάτισε με τον ίδιο όρο, ενώ, σε άλλα σημεία του κειμένου του, σημείωσε παράλληλα και *Modern greek folklore*⁴⁴.

Ο Alan Dundes, την ίδια χρονιά, επιμελήθηκε το συλλογικό έργο *International Folkloristics* (βλ. και πιο πάνω απλή μνεία), όπου αναδημοσιεύει ενδιαφέροντα λαογραφικά άρθρα από τη διεθνή βιβλιογραφία⁴⁵. Εδώ, στο προλογικό του κείμενο, επαναλαμβάνει ότι ο όρος *Folkloristics* θεωρείται καταλληλότερος για την ονο-

41. Βλ. *Λαογραφία* 39 (2003), σελ. 47-54.

42. Βλ. σχετικά ALAN DUNDES, «Modern greek folkloristics: An outsider's view», *Λαογραφία* 39 (2003), σελ. 55-74.

43. ALAN DUNDES, *ό.π.*, σελ. 55.

44. ALAN DUNDES, *ό.π.*, π.χ., σελ. 56-58.

45. Βλ. ALAN DUNDES (εκδοτική επιμέλεια), *International folkloristics: Classic contributions by the founders of folklore*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham-Boulder - New York - Toronto - Oxford, 1999.

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

ματοθεσία της Λαογραφίας διεθνώς, γι' αυτό και τον χρησιμοποιεί στον τίτλο του βιβλίου⁴⁶.

Ο Alan Dundes, τέλος, ένα χρόνο πριν από τον θάνατό του (2004), έδωσε, στην Αμερικανική Λαογραφική Εταιρεία, μια διάλεξη για την προοπτική και τους στόχους της Λαογραφίας του 21. αιώνα. Η διάλεξη, που δημοσιεύθηκε *post mortem* στο έγκυρο επιστημονικό περιοδικό της Εταιρείας, τιτλοφορήθηκε «Folkloristics in the twenty-first century»⁴⁷. Παρατηρώ αμέσως ότι χρησιμοποίησε εκ νέου την ονομασία *Folkloristics*, που μπορεί να θεωρηθεί και ως υποθήκη του μεγάλου αμερικανού λαογράφου και ανθρωπολόγου στις μεταγενέστερες γενιές των ομοτέχνων του⁴⁸. Εδώ ο Alan Dundes διατυπώνει με σαφήνεια και οξυδέρκεια τις απόψεις του, δίνει ορισμένες ιστορικές πληροφορίες για τη χρήση του και υιοθετεί οριστικά τον σχετικό όρο για την ονοματοθεσία της Λαογραφίας τουλάχιστον στον αγγλόφωνο κόσμο⁴⁹.

Όπως υπογράμμισε στο κύκνειο αυτό μελέτημά του, ο όρος *Folkloristics* πρέπει πλέον να γίνει αποδεκτός από τους λαογράφους ως η επίσημη ονομασία της Λαογραφίας, γι' αυτό επαινεί τους αμερικανούς συναδέλφους του Robert Georges και Michael Owen Jones, οι οποίοι τον χρησιμοποίησαν ως τίτλο στο λαογραφικό εγχειρίδιό τους⁵⁰.

46. ALAN DUNDES, *ό.π.*, σελ. VII-X.

47. Βλ. σχετικά ALAN DUNDES, «Folkloristics in the twenty-first century (AFS invited presidential plenary address, 2004)», *Journal of American Folklore* 118:470 (2005), σελ. 385-408.

48. Βλ. και όσα σχετικά γράφει για τον όρο *Folkloristics* η REGINA BENDIX, στη «Νεκρολογία» της για τον ALAN DUNDES, *Journal of American Folklore* 118:470 (2005), σελ. 486: «American and international folkloristics owes him a great deal, for example, his insistence on using “folkloristics” as an appropriate name for our field.»

49. ALAN DUNDES, «Folkloristics in the twenty-first century», *ό.π.*, σελ. 385-387. Βλ. ακόμη ALAN DUNDES, «General Introduction», στο *Folklore: Critical concepts in literary and cultural studies*, ed. by —, vol. I: *From Definition to Discipline*, Routledge, London - New York, 2005, σελ. XXV-XXVI και vol. II: *The Founders of Folklore*, σελ. 1-3.

50. ALAN DUNDES, «Folkloristics in the twenty-first century», *ό.π.*, σελ. 386.

Folkloristics

※ ※ ※

Στην ελληνική βιβλιογραφία, απ' όσο ξέρω, τον όρο *Folkloristics* σχολίασε, για πρώτη φορά, ο καθηγητής Μ.Γ. Μερακλής στο βιβλίο του *Η Συνηγορία της Λαογραφίας*⁵¹. Στο βιβλίο αυτό ο συγγραφέας συζητεί τα πορίσματα ενός διεθνούς λαογραφικού συνεδρίου, που έγινε στη Βουδαπέστη το 1994⁵² και, παράλληλα, διαλέγεται με την ιστορία και την ουσία της λαογραφικής επιστήμης, αναφέρεται στις σχέσεις με τους συναφείς επιστημονικούς κλάδους, με βάση πάντοτε τη θεματική της επιστήμης στον ευρωπαϊκό χώρο⁵³.

Ο Μ.Γ. Μερακλής χρησιμοποίησε τον όρο με βάση επιλογές ορισμένων, οι οποίοι, προφανώς, από το ευρύτατο φάσμα υλικού, που προσφέρει η επιστήμη μας, αποφάσισαν να ασχοληθούν με ό,τι εμείς λέμε Φιλολογική Λαογραφία⁵⁴.

Ο περιορισμός αυτός δεν είναι ασφαλώς σύμφωνος με τις απόψεις αμερικανών και άλλων λαογράφων.

Επίσης ο WALTER PUCHNER, σε ξενόγλωσση βιβλιογραφία για ελληνικά λαογραφικά θέματα, που δημοσίευσε στη *Λαογραφία*, συμπεριέλαβε, μεταξύ άλλων ονομασιών της επιστήμης του λαϊκού πολιτισμού, και τον όρο *Folkloristics* (χωρίς σχόλια)⁵⁵.

Ο όρος *Folkloristics*, όπως αναλύθηκε στο παρόν άρθρο μου, με βάση κυρίως αγγλόφωνη βιβλιογραφία, είναι η προτεινόμενη νέα ονομασία της επιστήμης του λαϊκού πολιτισμού ως όλου⁵⁶, ενώ ο όρος *Folklore*, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, προσδιορίζει

51. Βλ. σχετικά Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, *Η Συνηγορία της Λαογραφίας*, Ίδρυμα Αγγελικής Χατζημιχάλη-Μεταίχιμο, Αθήνα, 2004.

52. Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, *Η Συνηγορία της Λαογραφίας*, ό.π., σελ 11-13.

53. Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, ό.π., σελ. 11-22 και σελ. 164, σημ. 4.

54. Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, ό.π., σελ. 39-40, 48, 135, 143.

55. Βλ. σχετικά WALTER PUCHNER - MANOLIS VARVOUNIS, «Greek folk culture: A bibliography of literature in english, french, german, and italian on greek folk culture in Greece, Cyprus, Asia Minor (before 1922) and the Diaspora», *Λαογραφία* 40 (2006), σελ. 546, 558.

56. Βλ. τώρα και ULRICA WOLF-KNUTS, «A history of folkloristics», *Folklore Fellows' Network* 38 (June 2010), σελ. 2-7 (χωρίς ωστόσο να γίνονται αναφορές στα ιστορικά του όρου).

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

πλέον το γνωστικό αντικείμενο του *Folkloristics*, δηλαδή τον λαϊκό πολιτισμό.

Καταλήγοντας θα ήθελα να επισημάνω, ότι στο κείμενο αυτό μετέφερα θέσεις, απόψεις και προβληματισμούς από τη διεθνή βιβλιογραφία γύρω από το πολυσυζητημένο θέμα της ονοματοθεσίας της λαογραφικής επιστήμης.

Κατά καιρούς και κατά χώρα προτάθηκαν και άλλοι όροι για την ονομασία της Λαογραφίας, χωρίς ωστόσο οι επιστήμονες να συμφωνήσουν σε μια κοινή διεθνή ονοματοθεσία, παρά τις απόπειρες που έγιναν στο παρελθόν ή τις νέες προτάσεις, οι οποίες διατυπώθηκαν από νεώτερα δεδομένα (για παράδειγμα *Folkloristics*, Ευρωπαϊκή Λαογραφία, Ευρωπαϊκή Εθνολογία κ.ά.)⁵⁷.

Ίσως ένα νέο Διεθνές Συνέδριο, με αναλογική εκπροσώπηση από τις ενδιαφερόμενες χώρες, που μπορεί να οργανωθεί τα προσεχή χρόνια σε Ευρωπαϊκή χώρα ή στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, να οδηγήσει, με τις συζητήσεις του, την ανταλλαγή απόψεων και αφού λάβει υπόψη του τις τοπικές ιδιαιτερότητες, στην υιοθέτηση μιας κοινής ονομασίας για την επιστήμη του λαϊκού πολιτισμού. Και αυτό με την προϋπόθεση ότι ο λαϊκός πολιτισμός δεν είναι στατικός, αλλά συνεχώς εξελισσόμενος, με αποτέλεσμα να εντάσσει στη θεματολογία του σύγχρονα λαογραφικά φαινόμενα της κοινωνικής ζωής και λαϊκής δημιουργίας.

Όσον αφορά, τέλος, τα Ελληνικά πράγματα, ασφαλώς παραμένει ο όρος «Λαογραφία», αλλά διεθνώς πρέπει να γίνει αποδεκτή η ονομασία *Folkloristics*.

Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Φιλολογίας

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Οκτώβριος 2010

57. Για τις δύο τελευταίες και άλλες σχετικές βλ. ενδεικτικά ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ, *Θεωρητική Λαογραφία: Έννοιες - μέθοδοι - προοπτικές*, Αρμός, Αθήνα, 2009, σελ. 42 κ.ε.